

УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО

Орган „Взаїмної помочи галицьких
і буковинських учителів і учительок“.

Редагує: Комітет.

Відвічальний редактор:
НЕСТОР ПШЕПЮРСЬКИЙ.

Річник I.

Ч. 17.

Львів, 1. липня 1913.

Адреса Редакції і Адміністрації:
Львів, ул. Скарбківська ч. 33. II. пов.

З М І С Т:

Учительство — а вибори.

Я. Ченіга: Проблема народнього виховання і освіти. (Конець).

А. Андрушко: Ви також тому винні.

М. Як. Службові побори народнього учительства в австрійських краях.

Дещо про службові відносини українського Учительства. (Конець).

Обіжник і квестіонар до хвальних Відділів окружних і загалу членів.

Дописи з краю.

Закордонна Україна.

Огляд заграничного шкільництва.

Всячина.

Оповідки.

Зазив.

Жертви.

Львів 1913.

З друкарні „Діла“ Львів, Ринок 10. (Дім „Просьвіти“).

Шкільні „Нагороди пильности“

просимо замовляти лише у своїй становій інституції

Видавничій Спілці українського учительства в Коломії фах № 3.

Приготовано в великій кількості різнородні дарунки, як молитвослови, книжочки, образки, хрестики, медалики, ручки, скриньочки на пера і т. д., — в ріжній ціні і якості всіх видавництв.

Добра нагода при сій спосібности замовити друки шкільні і книги як метрики, Indeks normaliów, Księga charakter, Книга касова, Інвентар і т. д. До більших замовлень додаємо безплатно „Приписи для шкільних дітей“.

Для Хвальних Зарядів шкіл поручаємо підручники до **руських і німецьких диктатів, образи руських князів.** Кожда Укр. школа повинна мати в своїй бібліотеці Єфремова Історию Укр. літератури і Історию Грушівського або Аркаса як також інші підручники для загального образования.

Патріоти Українці, що побирають друки і товари у льокальних купців, повинні завчасу зажадати від них, щоби дневники і інші друки замовили у нас. Для купців даємо великі опуси. Наші дневники дуже дешеві і практичні.

==== Просимо о численні замовленя. ====

Хто вибирає ся за границу до

ПРУС

: : : : або до иньших країв европей- : : : :
: : : : ських або американських, : : : :

повинен у своїм власнім інтересі перед відїздом з дому засягнути інформацій і заосмотрити ся картою поручаючою в

РУСЬКІМ ТОВ. ОПІКИ НАД ЕМІГРАНТАМИ

„ПРОВИДІНЄ“

ЛЬВІВ, УЛ. ДЗЯЛИНСЬКИХ Ч. 12.

Виходить
1. і 15. каждо-
го місяця.

— — —
Редакція,
Адміністрація
і Експедиція
у Львові,
ул. Скарбківська
ч. 33. II. пов.

УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО

орґан „Взаїмної Помочи галицьких
і буковинських учителів і учительок“.

Річна передпла-
та вносить:
для Австро-
Угорщини 8 К.,
для Росії 4 р.,
для Америки
і Канади 4 дол.

— — —
Реклямації нео-
печатані вільні
від почт.оплати.

Звичайні члени Товариства одержують журнал безплатно, а спомагаючі доплачують по 6 Кор. річно.

В ІМЕНІ ЄГО ВЕЛИЧЕСТВА ЦІСАРЯ!

Ц. к. Суд краєвий карний яко Трибунал прасовий у Львові рішив на внесок ц. к. Прокураторії Державної, що зміст часописи „Учительське Слово“ число 16. з дня 15. червня 1913 в артикулі „Дещо про службові відносини українського учительства“ в уступі від початку до „ярких примірів“ стор. 363—365 від „Та хиба“ до кінця — містить в собі єство провини з §§. 300. з. к. узнав доконану в дни 14 червня 1913 конфіскату за оправдану і зарядив знищене цілого накладу і видав по думці § 493. п. к., заказ дальшого розширюваня того друкового письма. Заразом видав наказ одвічальному редакторови тої часописи, щоби тото рішене помістив безплатно в найближшій числі і то на першій стороні. Невиконане того наказу потягає за собою наслідки предвиджені в § 21 зак. друк. з 17. грудня 1862 Д. п. д. Ч. 6 ex 1863 а іменно засуджене за переступство на гривну до 400 Корон.

Львів, дня 17 червня 1913.

Підпис нечиткий.

В ІМЕНІ ЄГО ВЕЛИЧЕСТВА ЦІСАРЯ!

Ц. к. Суд краєвий карний яко Трибунал прасовий у Львові рішив на внесок ц. к. Прокураторії Державної, що зміст часописи „Учительське слово“ число 16 з дня 15. червня в артикулі „Під новим“ стор. 365 містить в собі єство провини з §. 300. з. к. узнав доконану в дни 20. червня 1913 конфіскату за оправдану і зарядив знищене цілого накладу і видав по думці § 493. п. к. заказ дальшого розширюваня того друкового письма. Заразом видав наказ одвічальному редакторови тої часописи, щоби тото рішене помістив безплатно в найближшій числі і то на першій стороні. Невиконане того наказу потягає за собою наслідки предвиджені в § 21. зак. друк. з 17. грудня 1862 Д. п. д. Ч. 6. ex 1863 а іменно засуджене за переступство на гривну до 400 К.

Львів, дня 20. червня 1913.

Підпис нечиткий.

Учительство — а вибори.

І знова ми гірко завелись! Прикро приходить ся народньому українському учительству погодитись з тим, що при теперішніх соймових виборах ні одна українська партія не поставила учителя кандидатом на посла, хоча москвофіли, мов на глум, таки (!) поставили в Яворівщині бодай ех-учителя. От, чиста іронія!

Та годі; певне не найшов ся... відповідний! А може — може не стало вже місця? І се мабуть правда.

Фактом одначе нині є, що народний учитель, як кандидат, тепер нігде не стає, ну і з тим мусимо числитись на будуче. Так, мусимо — кажу — числитись на будуче; але числитись не доперва в будучині, тільки таки тепер! Мусимо проте спитати себе щиро: що саме за причина сьому? — І мусимо відповісти ще щирійше: Ми за слабі, з нами не числять ся, нас прямо не знають!

Ми політично недозрілі. За мало маємо „миру“ в політичному життю нашого народу і тому оставили нас на боці. Бо хто сильний, той в потребі і кулак покаже; а наш кулак — видно — нікому не грізний. Хоча ми не думали виступати при виборах як осібний стан, але силою своєї праці між народом мусимо рішучо домагатись, щоб наші партії до свого репертуару кандидатів взяли також і народних учителів.

А малисьмо право надіятись сього саме тепер, як в соймі рішати має виборча реформа, щоб і нашого голосу у сій епоховій хвилі там не хибувало. А тепер що нам лишаєть ся? Гірке розчароване, та примірна наука на будуче! Сі вибори мусять бути для нас тим грізним *tempesto*'м, що з'організованою силою і мудрою працею — і тільки через них — в найкоротшому часі мусимо стати таким важним чинником в політичному життю нашого народу, щоб нас не оминати, але з нами таки всюда мусять ся числити. Ось наш девіз: З'організуймо себе, з'організуймо коло себе народ, і через маси народу піднесімо своє значіне не тільки в близенькому окруженю, але в найширшому політичному крузі цілого нашого народу. — Тепер вже тільки дві дороги перед нами: або — або.

Або кинути заячесердіє і взяти по всіх усюдах як найенергичнійше керму житя нашого народу у свої руки, та — *in hoc signo vinces*, — або остати учителем народним без народа і тим самим без борби засудити себе на політичну смерть.

Із сьої альтернативи одинокий вихід: через працю — до заслуг. Українське народне учительство сей шлях вже вибрало, згуртованою лавою йти-ме ним без стриму, з вірою у певну побіду.

Я. Ченіга.

Проблема народнього виховання і освіти.

(Конець).

II.

Дитина в своїому розвиткові не йде перескоками, а суворо придержуєть ся послідовности. Періоди встановлені педагогічною психологією визначають тільки ті етапи, через котрі обовязково дитина переходе в своїому духовному рості. Перемежки між ними, різні у кожній істоти, заповнюють ся таким же постійним розвитком її організму. Дитина безвпинно розвиваєть ся і росте. Розум її бере од світу, перетворюючи приняте згідно силам, будує на ньому нові і нові приймає, але додержуючись закону природної послідовности. Так завсїгда буває в природі, поки не встряне виховничий із своїми штучно теоретичними системами виховання. Не можна дитину годувати твердою стравою, коли вона ще не має зубів, і ми не порушаєм цього, бо це фізіологічно неможливо. Але в психічному житті виховничі не бачуть неправдивости і очевидної шкоди, коли вчать чужій мові перш, чим вона вивче добре рідну; знайомлять з чужим життєм тоді, як дитина ще не знає свого рідного. Не бачуть того, що для нормального розвитку дитини бракує аналогій і асоціацій, нема ґрунту до асиміляцій, до зміцнення знаття про чуже життя, чужу мову. Нема у педагога, котрий не вміє спостерігати, такої ваги і мірки, щоб установити точний шлях духовного розвитку для кожної дитини. І на осліп пропонує страву незвариму і шкодливу для її розумового поширення. В психічному житті дитини, та в її духовному розвиткові ще суворіш треба придержуватись ясновизначених

періодів розвитку ніж у фізіологічному. Непослідовність тут відбивається на всій майбутній творчій діяльності дитини. Нарушується гармонія духовного розвитку гальмується нормальна здібність вільно й охоче творити, аби все знати і зрозуміти.

Тому, переходючи до розглядання дитячої освіти, ми повинні зазначити, що дитина не повинна тут утворювати перескоків од сем'ї до школи. Школа повинна бути її природним переходом і припадати до нормального періоду його психофізіологічної зрілості.

Але крім такої зрілості, потрібно, щоб і школа мала всі признаки природного переходу од сем'ї. Вирвати-ж дитину од природної обстановки в сем'ї і пересадити до сучасної шкільної навіть жахливо. Заклад цей різко визначається од сем'ї, із своїми особливими умовами, із своїми порядками і устроєм, із своїми жорстокими вимогами, та схолястичним навчанням. Важка задушлива атмосфера її протилежна природним вимогам дитини. Вона не сприяє вільному і широкому розвитку її сил. Щоб виховати дитину міцною і сильною духом потрібні просвітні заклади, котріб не ламали її природи, не псували психіки, не змагались вигаданими методами прищеплювати невідповідне і зайве її натурі.

Такі заклади тільки можуть виникати з народа і будуватись на вихованні соціальних інстинктів, котрі спершу прищеплює дитині сем'я. Вона покладає перші підвалини витвореного народом соціального ладу, соціальних потягів. В сем'ї дитина знаходить ґрунт до розвитку цих інстинктів, беручи активну участь в житті родини. Інтереси всіх членів сем'ї, а значить і дитини, переплітаються з добром не особистості, а добром всієї сем'ї. Почуття обов'язку перед сім'єю і відповідальність за свої вчинки перед організацією родини втілює соціальні початки, приневолює дитину рано ставитись свідомо до своїх дій і з'єднувати їх з користю всієї сем'ї. З молодого віку шляхом сім'євого самовільного виховання утворюється тип з витвореним світоглядом і певним самопізнанням.

Школа повинна бути нормальним продовженням сем'ї, досконалим первообразом культурної завжди еволюціуючої сем'ї, відповідною економічним і соціальним умовам життя і притому обов'язково природно з'єднаною з народом. Школа не є щось вигадане і тимчасово примінене до життя. Ні, школу утворюють ті, хто наповняє стіни шкільного будинку — діти і ті, хто віддав дітей до школи — батьки їх — народ. Тому не можна давати народу просвітні заклади окремі од соціального стану народа, од його культури. Просвіта не прищеплюється народові, а виходить з внутрішнього змагання людини, змагання творити і прагнути творчості та досконалювання своєї природи. Просвіта не витворюється, а тільки просвітою задовольнюють людське прагнення, дучи на зустріч змаганням і волі людського колектива — народу. Названа народу просвіта і культура не обертається в його натурі, а остається не міцною наліпкою, котру людина скидає із себе, як потерпається до свого оточення. Турботи народа про освіту є задоволенням органічної потреби його колектива. І щоб корисно задовольнити її треба освіту погодити з природою цієї потреби. Просвіта повинна бути глибоко народньою і виринати з народа його побутових основ.

Те, що ми находимо в сучасній школі, не відповідає цій потребі. Школа не турбувалась про вимоги народа, а як урядовий заклад була є на послужі уряду, а не народу. Обмежуючись у своїх завданнях одною грамотою, вона ухилюється од розвитку народніх інстинктовних схильностей до соціального життя, не поширює рямки своєї програми

до розвитку народної національної творчості. Не дбає школа про те, щоб діти народу найшли в ній іменно просвітню школу для виховання майбутніх корисних громадян, з широким самопізнанням і самовизначенням. Кооперативний дух сім'яного складу не піддержується в школі; навпаки, своїм ладом вона роз'єднує працю дітей і розпорошує витворені погляди на обопільну гуртову працю. Офіційність і бездуш'є знищують в дитині те, що хоть і поволі, але досить міцно склалось в ній в період дошкільного життя в сім'ї.

Нема в нашій школі для дітей народу власного досвіду для розвитку соціального інстинкта до кооперативної праці, ідеї котрої приневолують природно з'єднуватись в громади і держави, що розвивають в людині етичні погляди на свої громадські обов'язки і відповідальність перед громадою за свої дії і вчинки. Нема в нашій школі також і виховання особи, зв'язаної з життям її народу. Нарід і школа стоять окремо один од одного і не зливаються в один організм, в один потік свідомого громадського життя.

Нові школи, що зґрунтовані на родинному вихованні, не прищеплюють ся народові. І тільки від того, що консервативні елементи урядовців і керманічів народної освіти не можуть погодити її цілі із своїми, і одштовхують од школи такий напрямок. Нова школа, сім'яова, обов'язково перебудовує весь устрій їхньої вигаданої освіти, з котрою вони міцно погодили свої думки, погляди і добробут. Останній особливо.

Сучасні школи мають в собі примусово державні риси в той час, як їм природно бути вільно народними, родинними. Ще Пестальоці турбувався про те, щоб громадська школа не виходила по-за сім'ю, щоб виховувались нею в дітях нормальні інстинкти до діяльності на ґрунті громадської користі і допомоги. Школа — це сім'я, в котрій освіта і виховання ідуть разом, як одне нерозривне ціле. Культивування соціальних інстинктів в школі природно народній освіті. Те, що почала сім'я докінчує школа. Під впливом громадської праці складаються етичні погляди на громадський колектив, однакові в масі і одиницях. Виховання в цьому духові йде і по-за школою; але ненормально школі ухиляться од розвитку цих поглядів в дитині і тим не брати участі в будівні народного культурного і етично сталого організму.

Школа згублює освітньо-культурне значіння, коли ухиляється до духу народу. Праця її завсїгда здибується з духом народу, зо всіма духовними прикметами його творчості, його громадського генія. Школі природно розвинути тільки в народню організацію, захопити всі куточки життя рідного дитині народу, втілюючи всі окремішности соціального, побутового і національного життя.

Взаїмна поміч народу і школи, сполука їх в одне змагання, можуть скласти бажану народню освіту і витворити нормальний тип народної школи, де панувала душа народу і де-б дитина одержувала правдивий і вільний розвиток спадкових нахилів і високих чеснот і ідей рідного народу. В такій школі і од такої освіти духовний скарб народу буйно розів'ється в ньому і збагатить обкрадену і скривджену рідну країну!

Ті гарні моральні звички, котрі встигла дитина переняти в дошкільне життя од сім'ї і од народу, ті провідні зорі-ідеї, котрі складають етичну народню філософію, не повинні атрефуватись в школі. Школа обов'язково провадить громадське виховання. Дитина повинна в ній найти все те гарне, до чого вона звикла в сім'ї. Школа не повинна бути теплицею, в котрій виховують рослини чужого підсоня і котрі лише виходять з ньої, чахнуть і гинуть — бо освіта, здобута в такій

школі, не зливається з народом. Творчість народу не кріпшає в ній, а слабне, згублюється сталісь творчої волі і самодіяльності, і самі індивідуї обертаються в гальму загального поступу громадського організму.

Кажуть: народний німецький учитель побілив Французів. А мені соромно за короткозорість тих, хто повторює цю, випадково нещиро кинуту, фразу німецьким дипломатом. Ніби не знають, чого варта сліпа, заправлена московською муштрою світа! Мені соромно і образливо, що так понижають народню просвіту та її користі. Перемогти можна культурою, просвітою, прогресом, а не культивуванням звірячих інстинктів на ґрунті патріотичного шовінізму. Маючи вигадану державою школу для дітей народу і рабів-учителів, можна обернути школу в трибуну для збудження кровожадних інстинктів, виховати в дітях непошану до чужої власности, чужих прав і волі, розвинути любов до міщанських чеснот і обернути навіть в рабів державної волі; але щоб це було справедливо і природно, ми категорично відкидаємо таку думку. Правдива народня просвіта менш всього може відповідати кровожадним інстинктам дипломатії. Народу в масі не відповідно надсильство, а навпаки відповідна високоморальна пошана чужій власности і чужої волі. Захват чужого плямується громадською соціальною етікою і старанно охороняється всяке порушення прав громадськими установами.

Нарід в своїому житті ставе загальну користь над усе і теж втілює в розуміння своїх нащадків. З цими придбаннями попадає дитина до школи і школі остається тільки далі розвивати їх. Тому школа повинна одмовитись од „предвзятої“ тенденційної системи освіти народу, перебудувати її на нових природних основах, рідних дитині і народові.

В дійсній народній школі навчання ведеться, як слідство од збудження інстинктів попереднього життя. В ній культивується громадське життя. Кожний метод її навчання нормального виникає з природи дитини, та її прагніння. Ніякого надсильства. Все просто і нормально, од життя до тієї-ж практики життя, до навчання громадському життю. Тільки в ній ми здибаємо широке розуміння солідарности всіх членів одного організму для щастя цілого. Тут зернятко народнього життя зо всіма одмінами і прикметами його національности.

В дійсній просвіті щастя народу покладене в ґрунт. Через неї виростає могутня буучина народу! Освіта народу і просвітні заклади його нам не уявляються іншими.

Просвіта і виховання повинно бути організацією народу, а не витворенням пануючої класи, цілі котрого завсїгди протилежні цілям народу.

Нація міцніє од виховання й розвитку її природних сил і схильностей в її дітях. Тому щастя молодого покоління повинно падати на її самодіяльність, волю і творчість. Нарід повинен зрозуміти свої обовязки перед дітьми і будучиною. І те, що приналежить йому по праву, в даному разі виховання й просвіта, повинно добути й провести в життя. На поміч йому повинно виступити Українське учительство.

Духовна взаїмна поміч народу й учительства складе непобориму і непохитну культурну силу, котра безумовно досягне широкої шкільної реформи в країні, досягне іменно здійснення правдивої народньої просвіти!

11. цвітня 1913 р.

А. Андрушко.

Ви також тому винні!

(На адресу бувших і сущих професорів-Русинів при муж. учит. семинарії у Львові і п.п. редакторів „Діла“, почавши від Дра Л. Цегельського, а скінчивши на нинішних панах тоїж редакції).

І знов кров, знов жертви...

Причини: безпосередна система з одної сторони, а огидна очайдушність і туманувата короткозорість та рабство з другої; посередна — почуте кривди, пониження, безрадности, безпомічности і опущення — коротко: невиносимі моральні і фізичні терпіння, котрі, наче ржа залізо, нищать молоді ества свідомих одиниць.

Усе те зрозуміти і відчути зможе лишень та людина, котра, свідома свого положення, сама переходила і перейшла муки того пекла. В моїй душі ще й по нинішній день доховались вражіння тих моральних і фізичних терпінь з перед десяти років; терпінь — які доводилось і мені самому і моїм товаришам переносити ради висше поданих причин. І вражіння ті лишень могила затре у моїй душі...; а поки що, до того часу вони остануть регулятором мого поступованя супроти ініціаторів тих причин. Так воно загально беручи; а подрібно?.. за багато-б на се треба було паперу і... Скажу лишень коротко, згадаю про головні, основні моменти.

По смерті бл. п. Л. Татоміра, за директорства якого — відносини між учительськими кандидатами обох народностей а учителями були ще виносимі, — надано директорство кс. В. Волчови, який на основі відомостей з елементарних підручників для народних шкіл набув знаня „руської мови і літератури“, та разом з еволюцією сучасного і теперішнього польського духа уводив його враз із учителями своєї народности у те нещасне і дивоглядне зліпище, якому на імя „галицькі, утраквістичні, ц. к. учительські семінарії“.

Хто був бл. п. кс. В. Волч? — Ну, був се директор, папський шамбелян... а по нашому ще: Поляк-Єзуїт! Ми всі гаразд розуміємо, що се значить... Коротко: була се людина, сама саміська, одинока; людина, побираюча за свого живіття по 780 К місячної платні, — якої одначе по коротко-триваючій недузї і наслідній смерті... не було й за що похоронити! Видатки на лічене і обслугу в часі слабости були мінімальні: послугачка 50 К і одна візита лікаря. І так, коротко сказавши, кс. катихит, Й. Бочар, похоронив небіщика своїм коштом... Та на сьому ще не кінець; бо ось пізнійше виявилось, що... недостає ще гроший ричалтових і стипендійних... Кілько саме — про се повинен хтось довідатись; я не міг, бо пп. професори держать се чомусь в тайні. От наше старотипове: Най там, — „земля йому пером“!

І власне в часі директорства небіщика кс. Волча виступили на світло дня ось які „замітнійші“ панове-професори: А. Заремба (тепер директор непотрібної в Яворові дивоглядної, польсько-утраквістичної гімназії); Едвард Павловскі (тепер директор прив. польської гімназії в Городенці) і Ферд Щуркевіч (який передчасно пішов на відпустку, здаєть ся в тій ціли, щоб обняти директорство котрогось з польських грибів, котрі в нинішних часах, за володіння Дра М. Бобжинського і віцепрезидента І. Дембовського, так обильно зародили в наслідок обильної щедрости польських міністрів від австрійських фінансів).

Низку наведених доповнила поява професора бл. п. Бутковського, котрий, навчений своїми попередниками, продовжував їх систему (якої жертвою впав минулого року бл. п. П. Чорній), щоб передчасом бути винагородженим так, як і його попередники.

Вистане сказати, що „галицька система“ — під тими оплаканими, спільно утраквістичними дахами витворила атмосферу, котра одних аж надто разяче протегує, матеріально попирає, недомаганя і провини прощає, — а других гнобить і нищить духово, морально і матеріально. Тими послідними є учительські кандидати нашої народности. Вони аж надто свідомі разячої кривди, яку мусять зносити з приводу нелюдяного поступованя більшости професорів польської народности; аж надто свідомі того великого противенства опіки й помочи, якими польські професори оточують кандидатів своїї нації, а під впливом тої свідомости національного споріднення, яке аж надто помітно виступає серед Жидів, а тепер і серед Поляків — і самі намагають ся найти бодай крихітку тої помочи і опіки для себе у людей таки своїх, себто професорів-Русинів.

Не знаю як там тепер; але перед десяти роками ми дуже розчарувались на нашому національному спорідненню, яке нас лучило з нашими професорами. Коли нам у потребі доводилось хапатись тих гачків помочи, національного споріднення, збувано нас чимнебудь, а то таки й відпихано. Так приміром о. катихит, Евген Гузар, заєдно говорив: — „Терпіть, Бог ласкав!“ — або: „Добре вам так, ви всі повинні бути відзначаючими!“ А попри те не хотів він знати, що ті, котрі перед приходом Заремби були відзначаючими, за старанєм сього нелюда потратили стипендії і лишень завдяки сліпому щастю вдало ся їм перейти до висших кляс.

Другим таким нашим опікуном був Др В. Коцовський. Він дуже був нерадий, як що котрийсь з нас десь в кутику, по тихоньки, порушував ту справу. Він тоді крутивсь докруги і в дїрку від ключа зазирає, чи не підслухує хто теми розмови.

Таким самим нашим опікуном був і Др. М. Коцюба.

Всі вони радше опікувались кандидатами — Поляками. Ми можемо навести багато фактів, де то ученики-Поляки гляділи протекції не у професорів-Поляків, але як раз у о. катихита Евгена Гузара, Дра Коцюби і Дра В. Коцовського.

Що торкаєть ся проф. В. Тисовського, то він явно не попирав ні нас, ні Поляків, — ніколи не був двигачем протекційного складу. Був він чистокровним параграфом, хоча в ряди — годи, але дуже рідко, можна було завважити і у нього слабоньку іскорку національного споріднення.

Третою причиною нових жертв уважаю загал нашого громадянства, особливо ж п.п. редакторів „Діла“. А вина їх ось у чому: Один з товаришів, який перейшов те страшне пекло, яке переходить кождий ученик, що признаєть ся до своїї руської народности, — а який лишень завдяки своєму фізичному загартованю не переплатив житєм нелюдяности нроф. Заремби, — зібрав обширнійший матеріал, котрим забажав було прояснити відносини в утраквістичних семінаріях (особливо ж у тому „львівському пеклі“), — щоб звернути увагу нашого, тоді ще на сього рода події апатичного громадянства, — щоб піднести вагу признаня народній школі своїх рідних, ідейних учителів, — щоб те очайдушне громадянство, на рівні з культурними народами пізнало, що народний учитель не є дяко-учителем і помелом наших верховодів, а чоловіком з конечним образованєм, горожанськи-

ми правами і належним матеріальним вивінуванем, — що се різбар тисячів людських характерів.*)

Одначе тодішня редакція „Діла“ кинула тоті матеріяли до коша. А що товариш сей розумів справу инакше, чим тодішні п.п. редактори „Діла“, — тому він особисто удався в тій справі до тодішнього редактора, п. Дра Л. Цегельського (в р. 1905). Той приобіцяв ті матеріяли помістити в „Ділі“, але в огірковому сезоні. Та хай би воно вже й так, коби лишень звернути увагу загалу на те пекло; колиж бо Др Л. Ц. обіцяв, та... „тепле було його слово“. Інтересований товариш завдав собі знов труду і опять обробив маріяли для... редакційного коша „Діла“.

Минуло декілька років. Той самий товариш, одарений упертою, „правдиво-руською натурою“, знов опрацював матеріяли і післав їх в редакцію „Діла“ до вихіснування. А діялось се як раз вже тоді, коли придушений пекольний вогонь львівської учит. семінарії вибухнув вже стовпом полуміни у виді розпуки бл. п. П. Чорнія. Та п.п. редактори „Діла“ матеріяли ті знов кинули до коша (1912 р.), хоча автор обширнійшої дописі не домагався жадної ремунарації.***) Вправді після розпучливого вчинку бл. п. Чорнія і п.п. редактори „Діла“ наробили трохи шуму, а один з колишніх його людей (Др Л. Ц.) навіть парнув на похороні палкійшу промову — хто зна' чи й не успішну в наслідках — а редакція „Діла“ обіцяла умістити висвітлене справи катихитом тоїж семінарії (о. проф. Е. Гузаром), але того висвітлення якось ніхто не діждав ся, а ярко-односторонні відносини декотрих польських професорів до кандидатів-Русинів не були нігде як слід обговорені, наклеймлені і річево вихіснувані.

Кандидати самі, знаючи про се, ради хліба мовчать; наше громадянство не приходить їм з ніякою моральною помочію; професори-Русини, (особливо один з них „впливовий“ ***) чомусь не чують морального примусу обстати за своїми національно-спорідненими братами, які — лишені самі собі — час до часу по своєму вибухають полум'ям розпуки та самосуду. А скільки то одиниць запропастило свою будучність і „зломило“ жите лишень завдяки секатурі і національній нетерпимости власне таких професорів-Поляків, про яких ми висше згадали?...

Принайменше тепер хочеть ся мені вірити, що редакція „Діла“ отворить свою тісну фірточку для обговорення відносин по утраквістичних ц. к. учит. семінаріях і зібрання фактів, якими наші політики та правні оборонці моглиб послугуватись на відповідних місцях і в даних потребах. Таких подій не можна спихати під самі дрібніші оповістки, як се чинить наша преса; не можна відмовлювати їм національно-політичного характеру, бо вони зродились таки в наслідок національно-політичного гнету з боку польського професора над учеником Русином, якому необавки мали бути віддані до майстерного оброблення гранітні відломки нашого національного організму.

На жаль — наше громадянство не доцінює ще як слід ваги свого народного учителя, своєї народної, рідної школи! Наколиб ми

*) Характер учителя, правом природного впливу, мусить відбитись на жителях громади, у якій даний учитель у продовж довших років працює. — Прим. автора.

**) Причини такого злочинного легковаження собі справи можна додумуватись хиба в колтунському недоцінюваню порушеної справи, або жаждою гроша, винагороди за об'ємисті і часто-густо безвартні матеріяли, поміщені в „Ділі“, його п.п. редакторами або їх приятелями.

***) для кандидатів Поляків колись, чи й тепер ще — не знаю. — Примітки автора.

були почали боротьбу о свого рідного учителя і свою рідну школу з долу, від основ, — то, будьте певні, національно і політично булибисьмо де-де дальше поступили. А то ми товчемось по верхах, більшість долів основи апатично відносить ся до нашої політики, а то й параліжує її змаганя і успіхи.

(Конець буде.)

М. Як.

Службові побори народнього учительства в австрійських краях.

В послідних часах народне учительство цілої австрійської держави згідно домагаєть ся зміни §. 55. державного закона шкільного з дня 14. мая 1869. (В. з. д. Nr. 69).

Параграф сей не означає точно висоти учительських поборів; він каже тільки загально, що „найнижші побори, низше котрих ніяка шкільна громада зійти не може, повинні бути так вимірені, щоб учителі і учителі молодші були в спроможі, вільні від усяких гальмуючих занять побічних, посвятити всі свої сили званю, а крім того, щоб перші могли удержати родину відповідно до місцевих відносин“.

Висота службових поборів учительства в кожному краю залежить від постанови краевого закона шкільного, отже від доброї волі Сойму. Тому то учительські платні не у всіх австрійських краях є однакові; в одних учительство є платне ліпше, у других гірше, а майже у всіх краях ще далеко до того, щоб ті платні могли рівнятись поборам державних урядників XI—VIII ранги.

Найліпше пересвідчить нас про се табеляричне зіставленє найвисших (вчислюваних до емеритури) поборів, до яких учителі в поодиноких австрійських краях можуть дійти в часі своїй служби.

Пояснення:

- 1) На Буковині нема публичних шкіл виділових.
- 2) Від сталого іменованя.
- 3) У Відни найвисші побори виносять:
 - а) в народних школах: для учителів 5700 К, учительок 4300 К, управителів 6400 К, управительок 5400 К;
 - б) у виділових школах: для учителів 6300 К, учительок 4700 К; директорів 6900 К, директорок 5900 К.
- 4) Додаток за управительство не вчислюєть ся до емеритури.
- 5) В столиці Сирії, Грацу, найвисші побори виносять:
 - а) в народних школах: для учителів 3500 К, учительок 3100 К; управителів 3500 К + 400 К дод. за управ., управительок 3100 К + 400 К дод. за управ.;
 - б) у виділових школах: для учителів 3900 К, учительок 3500 К; директорів 3900 К + 600 К, директорок 3500 К + 600 К дод. за управ.
- 6) В Країні побори учителів виділових шкіл не управильнені шкільним законом.
- 7) Від зложеня кваліфікаційного іспиту до укінченя 35 року служби.

Наведене повисше зіставленє виказує наглядно, що службові побори народнього учительства в Галичині є найнижші. У нас 75% загалу учительства (с. є учительство четвертої класи платні) доходить до найвисших поборів 2300 К. Так низької вислуженини нема нігде, з виїмком Країни, хотяй і там учителі переходять на емеритуру по найбільшій часті з платнею 2080 К + 400 К = 2480, отже таки висшою чим наші сельські гельоти.

К р а й	В народних школах :				У виділових школах :				Емеритальна вкладка у відсотках		
	учителі	учительки	управителі	управительки	учителі	учительки	директори	директорки	біжуча	від перших поборів	від кожної підвишки
Тироль	I. 3600 II. 3300 III. 3000 IV. 2800	2700 2475 2250 2100	I. 3600 II. 3300 III. 3000 IV. 2800	2700 2475 2250 2100	I. 4800 II. 4400	3600 3300	I. 4800 II. 4400	3600 3300	учителі : 3 10 30 учительки : 2 7 20		
Форарль-берґ	2900		2900 ⁴⁾		3300		3300 ⁴⁾		2	10	10
Стирія ⁵⁾	I. 3200 II. 3000 III. 2800	2800 2600 2400	I. 3200 II. 3000 III. 2800	2800 2600 2400	3600 3400 3200	3200 3000 2800	3600 3400 3200	3200 3000 2800	+ дод. за управ. 400 — 600		
Каринтія	3600 жонаті 3700	3150	3600 жонаті 3700	3150	4200 жонаті 4300	3750	4200 жонаті 4300	3750	+ дод. за управ. 400 — 600		
Країна	2080 жонаті і декотрі + 400 дорожняного додатку	1920 + 300	2080 жонаті і декотрі + 400 дорожняного додатку	1920 + 300	+ дод. за управ. 60 — 200		— ⁶⁾		+ дод. за управ. 100 — 300		
Гориція і Градиска	2440	2120	2440	2120	3120	2500	3120	2500	+ дод. за управ. 400 — 500		
Істрія	3360	2688	3540 + дод. за управ. 180—600	2832 144—480	3720	2976	3900 + дод. за управ. 600 — 480	3120	5 ⁷⁾		
Дальматія	3500	2800	3500 + дод. за управ. по 50 К по 40 К за кожду етатову класу	2800	4500	3600	4500 + дод. за управ. 300 240 в полученню з народ. шк. по 50 К по 40 К за кожду етатову класу	3600	2 10 10		

К р а й	В народних школах :				У виділових школах :				Емеритальна вкладка у відсотках :			
	учителі	учительки	управителі	управительки	учителі	учительки	директори	директорки	біжуча	від перших поборів	від кожної підвишки	
Галичина	I. 3200 II. 3000 III. 2600 IV. 2300		I. 3200 II. 3000 III. 2600 IV. 2300 + 100 — 400 додаток за управительство		I. 3400 II. 3200		I. 3900 II. 3700		2	10	10	
Буковина	2800		2800 + дод. за управ. 100 К за одну клясу, 50 К за кожду дальшу		— ¹⁾					3	10	33 ¹ / ₃
Шлеск	3220		3220 + дод. за управ. 150 — 600		3920		4520		3	10	10	
Моравія	3000		3000 + дод. за управ. 200 — 400		3900		3900 + дод. за управ. 400 — 500		3	20	20	
Чехи	2800		2800 + дод. за управ. 200 — 400		3500		3500 + дод. за управ. 400 — 600		3	10	10	
Австрія долішна ³⁾	I. 3700 II. 3800 III. 3900 IV. 4000 V. 4100	I. 3700 II. 3800 III. 3900	I. 3900 II. 4000 III. 4100 + дод. за управ. 200 — 500	3900	I. 4500 II. 4600 III. 4700 IV. 4800 V. 4900	I. 4300 II. 4400 III. 4500	I. 4900 II. 5000 + дод. за управ. 400 — 700		3 ²⁾	—	—	
Австрія горішна	2800		2800 + дод. за управ. 200 — 400		3500 ^ε		4100		2	10	8	
Сольногород	Сольногород : 3530 3177 Галяйн : 3410 3069 більші міста : 3210 2889 меньші місце- вости : 3150 2835	Сольногород : 3638 3274 Галяйн : 3521 3168 інші міста : 3285 2956 + дод. за управ. 200—600 180—540	Сольногород : 4320 3888 інші місцевості : 4188 3769	Сольногород : 4476 4028 інші місцевості : 4332 3898 + дод. за управ. 600—700 540—630	3·8	10	10					

Дещо про службові відносини українського учительства.

(Конець).

Ось пригадаю лишень один такий випадок.

Один товариш, Українець, позідомив при нагоді свого інспектора, що в його салі дня 16. мая обходять громадяни свято свободи і через те не може відбувати ся сьогож дня наука в школі. Та інспектор, як раз з того приводу, заповів у сій школі і на той день свою візитацію. Не заставши мимо того дітий в школі, виточив управителеви школи за те дисциплінарку, яка тягла ся щось з пять років а в кінци Рада шк. краєва спенсіоновала его передчасно на основі §. 34. закона шкільного. А сей товариш через те слідство, хоча й мав вже понад 30. років служби, не міг дістати ані висшого ступня платні, ані признання належного йому п'ятилітнього додатку і дожидав в зденерованю на свій засуд, та — на дармо. Прошу собі уявити душевний стан сього товариша, який волівби вже навіть найострійший засуд, чим тоту непевність, яка його так невпинно денервувала і нищила організм. Вправді існують закони і приписи шкільні, признаючи нар. учителя свободним горожанином, — та бач, они не для всіх однаково примінують ся, бо для одних корисно і по людяному, а для других погубно і по драконськи.

Або при нещасливій стабілізації: скільки то витерпить понижень і упокорень наш укр. товариш і товаришка? Закони і приписи шкільні ніби то ручать за справедливість, що тільки заслуги, роки служби і фахові здібности рішають при виборі з поміж петентів на одну посаду. Але най скаже тут хоть один з присутних товаришів і товаришок, чи одержав хто з них „гладко“ і без великих заходів сталу посаду після справедливости? Як сказано, то тільки добра аплікація, фахове образование і роки служби рішають при виборі з поміж петентів на сталу посаду, бо так закон приписує. Один наш товариш мав всі тоті вимоги як найкрасші і навіть інспектор шкільний, Поляк, се признавав, що другі петенти польської народности сьому товаришеви, Українцєви, не могли дорівнати; — а одначе один граф, як предсідатель Р. шк. місцевої законклюдував, що він не хоче мати сього Українця в своїому селі управителем школи і kwita, а власти шкільні признали графови рацію. При поновному конкурсі сей всевладний потентат перепер таки свого кандидата польської народности, і то в чисто українському селі. Ось як уважають ся запоручені конституцією горожанські права супроти укр. нар. учительства!...

Та хиба доволі сих кілька вязанок наведених примірів, як нехтуєть ся і вкорочуєть ся горожанські права супроти укр. нар. Учительства. Вони висять у воздуху при їх приміненю і виконуваню, а замість того рішають хвилеві примхи преможних потентатів, або прямо їх брутально і цинічно знасилюєть ся і нігілює.

Тому укр. нар. Учительство чуєть ся позбавленим своїх горожанських прав. Чуєть ся воно пригнобленим і поневоленим. В наслі-

док того, з таким розположенем душі, іде нар. учительство до школи між шкільну дїтвору, як старинний гелют і невольник. В такому пригноблюючому стані відзиваєть ся воно до своєї родини, до жени й до своїх діточок. А громадяни бачучи свого учителя, якби з хреста знятого, покивають хіба головами і гуторять між собою, що „шкода доброго чоловіка“ і шкода, мовляв, „виводити свого сина або доньку на учителя і учительку, а свого укр. нар. учителя остерігають самі, щоби не мішав ся до громадської роботи, бо ще й його заберуть зі села, анакинуть на його місце якого вшехполяка, або спровадять до їх школи якісь там „mateczki“ або „zakonnice“, які безпощадно будуть польонїзувати їх діти в школі і поза школою“.

На сьому кінчу свій реферат, бо думаю, що хоча він недоладно і недокладно начеркнений, одначе все таки дає ілюстрацію, що укр. нар. Учительство не може покористуватись вповні і свобідно тими горожанськими правами, які запоручає кождому інстїюча конституція і то в такій мірі, якою можуть повеличати ся товариші і товаришки польської народности.

Та ми, Українці, не завидуємо польським товаришам і товаришкам тої свободи в національній роботі. Противно, ми радіємо, що бодай частина народного учительства в краю може як слід і з хїсном для своєї нації працювати на запустїлій ниві загальної просьвіти. А наколи у сьому рефераті начеркнув я здебільш паралелю між трактованєм товаришів і товаришок польської народности, а инакшим трактованєм, нас, укр. нар. учителїв і учительок, то зробив я се лишень тому, щоби виказати, що не однаково трактує ся нас всїх і що укр. нар. Учительство слушно чує ся покривдженем під зглядом своїх горожанських прав, — і щоби звернути увагу міродатних чинників на сесю анїмалїю, бо се не лежить анї в інтересі польського народу, анї верховодячих чинників в краю, щоби одна інтелїгентна частина суспільности була упослідженою в користаню із свободи своїх горожанських прав з неповетованою стратою для ширеня загального осьвідомлюваня між народом *)

Обіжник і квестіонар

до Хвальних Видїлів окружних і Загалу Членів.

Обіжник.

I. Взиваємо всі Видїли окружні, щоби перед сьогорічними окружними конференціями скликали всюди сходина членів Відділу і на сходинах перерели нараду — між иньшим — над отсими точками:

1. Як використати наради конференційні, щоб вони дали хочби малу, одначе позитивну користь народньому, українському шкільництву?
2. Десигноване кандидата на делегата до ради шкільної окружної; на краєву конференцію; кандидатів до конференційного видїлу; до бібліотечної комісії.
3. Бережене прав рідної мови підчас конференційних нарад (еляборати, дискусія, отворене конференційних нарад, квіти на конференційні диети, як се подає

*) Відчит сей — се репродукція реферату, виголошеного автором на II. з'їзді українсько-народного учительства в Коломиї дня 22. IX. 1912 р. — Редакція.

Відозва Секції правної оборони в „Учит. Слові“, ч. 15). Народи до своєї точки дненого порядку сходин мають освідомити і повчити молодих членів Відділу.

Сходини з'обов'язують також одного члена до виготовлення звіту з конференційних нарад, який належить надіслати в липни до Редакції органу Товариства.

II. Сходини ті, евентуально найблизші другі сходини членів Відділу в липни, переведуть наради над:

4. проектом регуляміну для посмертного фонду (гл. „Учит. Слово“ ч. 14);

5. проектом агенди консумційного спільництва.

6. власною сьогорічною програмою діяльності Відділу, на основі напечатаного досі матеріялу п. н. „Програма і інструкція“.

Протокол із сходин, який має містити всі рішення, замітки і бажання до точок від 1. до 5., а також повний відпис програми з точки 6. — надішлють Хв. Виділи окружні до Дирекції Т-ва.

III. На основі ухвали сьогорічних Загальних Зборів Т-ва, взивається всі Хв. Виділи окружні до виготовлення рахунку квот зібраних з розпродажі бль очків на будову бурси ім. Б. Грінченка і до надіслання Дирекції Т-ва рахунку і гроший.

IV. Просить ся Загал Членів, щоб зволив надсилати до Дирекції Т-ва книжки, надаючи ся для бібліотек Відділів. Кошт порта покриє Т-во. В сей спосіб можна буде оснувати при кождім Відділі, найбільше між членами-зачленцями, бібліотеки і пособити розвоєви неодного біднійшого Відділу.

V. Відділи окружні, які мають підпасти в б. р. люстрації Головної Управи (гл. Звіт з III. Засідання Надзірної Ради, точка 4., „Учит. Слово“ ч. 15), просить ся в пору повідомити Дирекцію Т-ва про речинець їх надзвичайних люстраційних сходин, щоб Дирекція мала час умовитись з приділеними люстраторами.

Квестіонар.

VI. Хв. Виділи окружні зволять в і д в о р т н о надіслати відповіді на питання сього квестіонаря, на аркушевому папери, подаючи число питання і побічний відповідь.

„Відділ окружний в

Стан в дни 31. XII., 1912.

A. Відділ числить звичайних членів, спомагаючих чл., разом

B. 1. Рік основаня Відділу

2. Рік основаня підручної каси

3. Висота капіталу до обороту 31. XII. 1912.

4. З того: а) власний капітал Відділу враз з нарослими відсотками К.

б) основний фонд матер. Т-ва К.

в) уділи членів (кілько), на квоту К.

г) ощадности членів (кілько), на квоту К.

г) иньші льокації в підручній касі (які) і позички до обороту (відки) квоту на К.

5. Проте разом: власний капітал К; чужий капітал К. (Пояснене: Числити на случай розв'язаня каси: кілько остане власного капіталу каси, а кілько звернеть ся всяким вірителям каси).

6. Кілько членів користало в 1912. р. з позичок? На як високу сумаричну квоту?

7. Як сплачували рати від позичок (точно, неточно, слабо, не сплачували)?

8. Як висока квота позичок пропала безповоротно? Причина?

9. Склад управи підручної каси і відношене її до окружного Виділу?

10. Діловодство складається з книг: (Вичислити повні назви).

11. Різниця між інструкцією Вашої підручної каси а взірцевою інструкцією для підручних кас. (Гл. „Програма і інструкція“ в „Уч. Слові“, ч. 12.)?

12. Бажання і замітки до інструкції і діловодства?

13. Иньші бажання? Замітки.

B. 1. Від коли має Відділ бібліотеку (рік)?

2. Яку квоту основного фонду на бібліотеку одержав Відділ з каси матерного Товариства?

3. Від кого одержав Відділ субвенцію в 1912. р.?

4. Як високі місячні вкладки платять члени на бібліотеку?

5. Кілько членів звичайних платить сяк-так точно? Кілько спомагаючих?

6. Цілорічний в 1912. р. прихід К., розхід К., готівка до перенесеня (або недобір) на рік 1913. К.

7. Вартість білянсова бібліотеки 31. XII. 1912. К.

8. Число творів, томів

9. Число шаф

10. Найсильніше заступлений діл катальога

11. Найслабше, а даєть ся відчувати недостача ділу.....
 12. Кілько членів користало з бібліотеки в 1912 . р.; прочитали томів
 13. Льокаль ?
 14. Річний чинш в 1912. р. ?
 15. Хто завідує (комісія)? Уконституоване ?
 16. Кілько бібліотекарів урядує ?
 17. Постійні дні отвореня бібліотеки ?
 18. Діловодство складаєть ся з книг ? (Назвати !)
 19. Бажаня Відділу.
- Г. Касієрство Відділу (не підручної каси).
1. Вичислити обовязки, які має виконувати Ваш касієр Відділу!
 2. Назвати книги, з яких складаєть ся його діловодство!
 3. Чи на основі тих книг можна вигідно або взірцево вести касу Відділу ?
- Г. Справа взірцевого книговодства Відділів окружних. Пояснення: Головна Управа має намір видати наклад всіх книг, потрібних до взірцевого діловодства: а) секретаря і каси Відділу, б) бібліотеки. Складалоб ся воно з книг: А) Для секретаря і каси Відділу (без підручної каси): 1. Секретарська книга звич. і спом. членів, попереджена поазбучним списом. 2. Протокол переписки секретаря. 3. Протокол переписки касієра Відділу. 4. (Протокол переписки касієра підручної каси). 5. Книга вplat вкладкових і всіх иньших з'обовязань членів Відділу (окрім вplat на рахунок підручної каси) враз з касовим денником сеї книги і поазбучним списом членів з відсилачами до сторінок книги. 6. Квітарі (по 10 примірників), писані через кальку — є враз асигнатами вplat. 7. Формулярі місячних записок касієра, які вказують кілько кождий член, на кождий фонд, за біжучий рік дав і винен, яка залеглість за попередний рік і яка надплата на слідуєчий рік. З квітаря вписуєть ся дати до формуляря, тақ, що касієр Відділу всі прочі книги виповнює аж дома, а мимо того кождої хвилі знає всесторонно стан всіх вplat і залеглостей кождого члена. 8. Книга (перфорована) місячних вказів вкладок, відсиланих до матерного Т-ва (через кальку), є враз доказом висилки. Б.) Для бібліотеки: 9. Протокол переписки бібліотекаря. 10. Книга бібліотечних вкладок враз з поазбучним показчиком сторін і денником касовим. 11. Книжка позичаючих. 12. Спис книжок. 13. Каталог бібліотечний.

Всі, вичислені тут книги, оперті на системі провіреній і справленій 5-літ-ною практикою, появились би тепер в 3-тім виданю.

Взірцеве книго — а тим самим і діло-водство підносить сильно Відділ, бо члени бачуть, що річ трактуєть ся серію. Головна Управа рада-б приступити до накладу, одначе він коштовний і перевищує біжучу бюджетову спроможність Т-ва. Проте Відділи, які схочуть завести у себе представлене тут легке, взірцеве і коротке книговодство мусіть-муть покрити кошт накладу, який винесе приближно: для Відділу числячого 20 членів — 25 К; 50 членів — 35 К; понад 50 членів — 50 К. Всі книги і друки обчислені на 10 літ.

Просить ся проте відповісти:

1. Чи Відділ згодить ся заплатити припадаючу на него квоту? Коли її надішле? *Дирекція Товариства.*

Дописи з краю.

Відправа. (З Лемківщини). В московській часописи „Прикарпатская Русь“, в одному числі з другої половини мая с. р., помістив був „господин“ Качмарчик з Горлиць позно клевет та цьковань на наше, незвичайно патріотичне, учительство на Лемківщині. Сей панок, хуліганський галабурдник, може собі там десь брехати, — та діло в тім, що Качмарчик найшов собі гідного товариша, „Католика“, — і де? — в „Руслані“!

Читач сих стрічок певне здвигне лише плечима і скаже: „по що дивитись на дібране собі товариство“? Та треба знати, що „Руслан“ на Лемківщині справді запановив ся і — на жаль — крім тутешного не усього священства, є й між учительством одиниці, що залюбки „його“ читають. Є й такі товариші, т. зв. „українські Савенки“, що купами дописий закидують „Руслана“, а той в недостачі матеріялу, містить все, хочаб і найбільшу нісенітницю. Ось як відплачуєть ся їм „суспільницький“ орган:

В 103 числі, з 13. мая 1913., в статі „Допись з Лемківщини“, підписаній „Католиком“, читаємо між иншими ось що:

„Треба звернути лиш на се увагу, що деякі одиниці з учительства народного хотілиб просвѣщати Лемка в душі радикальним, безрелігійним. Супроти таких панів треба виступити рішучо і поборювати їх на кождім кроці. Они лиш шкодять церковній і народній справі“... і т. д.

„А з домаганем звертаємо ся до наших священиків-Українців, щоби з більшою ревностю взяли ся до роботи“.

„Коли будемо мати енергічне, тактовне патріотичне і т. д. духовенство, а до него (подумаєш, Читачу, що дяка? Ні!) щиро народне католицьке учительство і т. д.“

Нам, першим піонерам національної справи на темній і неймовірно здеморалізованій та здегенерованій Лемківщині, — нам, першим основателям читалень „Просвіти“, кр. „Сільського Господаря“, курсів для анальфabetів, церковних хорів і т. п. — двигачам правдивої просвіти, що в більшій частині по неволи нас тут в дебри та відлюдні місця могутня власть польського володіння позасилала, що покинули рідні підгірські та подільські сторони, де національне життя пливе повним руслом, а прийшли тут, щоби наражувати себе на глум, або бойкот з боку на пів здичілого Лемка, — нам — виповідає „Руслан“ рішучу борбу. До своєї борби накликає „католик“ наше в переважній частині тактовне, патріотичне священство. І за що?

Тутешнє учительство є правдиво поступове і розуміє та високо цінить своє національно — станове значінє. Як таке, має на всі справи своєї особисті і слушні погляди. Чи є в тім що злого, що учительство часто-густо висказує смілий а влучний осуд в ріжних справах?

На зазив „Католика“ до священства в справі нищення учительства скажемо, що учительство потребує лише на якийсь час замовкнути в справі віри, — а ні одного „Католика“ не стане на Лемківщині.

Констатую, що до сього часу між учительством а українським священством є повна згода; та такі кпини та накидуване ся на дуже заслужений на Лемківщині учительський стан, а до того в порі, коли від московської пропаганди аж кишить, є сіянем незгоди в національному таборі, де є кожна згода і одноцільність. —

І се зятяте „суспільники“, що здорово-мисляче ідейне учительство не наблизить ся ніколи до „русланівського“ жалоба. — *Осип Осипович.*

Закордонна Україна.

(Шкільні справи і життя-буття народнього вчительства).

Недостача вчителів. Полтавське губернське земство — як доносить „Рада“ — задумавши широко поставити справу народньої просвіти, глядить тепер за видатними робітниками на сій ниві, запрошуючи їх на службу на дуже догідних умовах. Такі запросини одержало багато видатних харківських громадянських діячів і вчителів. Надіють ся, що дуже багато Харківців перейде на службу в полтавське земство.

Інтернат для дітей вчителів. Товариство „взаємної допомоги вчителям“ херсонського повіту постановило заснувати інтернат для дітей вчителів. Тепер се товариство чинить заходи перед земством о виеднанє на сесю ціль 500 карбованців підмоги.

Хулїганство по селах. З Лохвиці до „Бирж. Вѣдомостей“ пишуть ось що: „Життя вчителів по тутешніх сельських школах і без того гірке, зробилось ще тяжчим від „союзників-хулїганів“. Ось факти: в селі Антипівці, лохвицького повіту, одна з хулїганських ватаг зустріла вечером на вулиці вчительку з тутешньої земської школи, Марію Лихардову.

— Стій! Хто йде? — спинив Лихардову „ватажок хулїганів“: А — а, це вчителька... Ти, голубко, й потрібна нам: всі ви, вчителі і вчительки — революціонери, сієте роздор, творите колотнечу. Хлопці, сказав він, звернувшись до своїх товаришів, провчіть трохи цю вчительку!... І стали бити... Пустили нещасну тільки тоді, коли зробилась майже непритомна.

Терпів також усякі знущання і вчитель земської школи в селі Новій-Греблі, лохвицького повіту, П. Сімонів. Давніше сипались на нього всякі доноси, але, коли побачили, що вони не досягають мети, почалась з ним „кулачна розправа“... Усе те так вплинуло на вчителя, людину нервову, що він покінчив недавно тому самогубством.

Мало того. На дверях і вікнах мешкань деяких сельських вчительок дігтем понамашувано усякі порнографічні написи. — Не дивниця отже, що сила учительства з того повіту втікає із сіл при першій змозі в місто.

Шкільна освіта на Київщині. На основі статистики, зладженої З. П. Коломацьким, інспектором 4-го округу народних шкіл, стан шкіл і фреквенції в них з кінцем р. 1912. представляєть ся ось як: Усього на Київщині є 3 вищі початкові школи, 19 чотироклясових городських, 17 двоклясових городських, таких же 152 парохіяльних, а 155 сельських; одноклясових: 141 парохіяльних, а 117 сельських. Дальше є: 38 ремісничих відділів, а жидівських шкіл: 6 державних і 131 приватних. Усього є 779 шкіл. Учителів на Київщині є 3362, а між ними: 640 законовчителів (катихитів), 1351 учителів і 1020 учительок світських, 164 вчителі ремесла, а 187

гімнастики. Учеників на Київщині з кінцем р. 1912. було 94.177, а між ними: хлопців 65.353 і дівчаток 28.824. В самому Києві є 124 школи з 593 учителями і 15.278 учениками.

Не спішать ся з просвітою. З асигнованих подільським губернським земством 78.593 карбованців на народну просвіту в р. 1912 — видано лишень 56.265 карб. 50 коп. А деж останок? Не вжеж народня просвіта на Поділлі і матеріальні відносини тамошнього народнього учительства находять ся в такому світлому стані?

Глузування з української мови в школі. Із села Базалівки, вовчанського повіту (на Харківщині), пишуть до „Ради“: Року 1911 отворено в нас, у величезному камяному будинкови, двоклясову школу. Та не дуже принаджує вона селян до себе. Справа стоїть так сумно, що селяни посилають дітей в школу, мовляв: „може в москалях (при війську — Ред.) не так битимуть“. Причина сього у тому, що вчителі глузують з дїтвори за вживання матерньої мови; а се так гірко відбиваєть ся на навчаню, що самі вчителі ходять по хатах. Варто додати, що найбільше глузують з нашої мови вчителі, родом таки Українці, даючи примір товаришам-Москалям, які поки що і в Українцях шанують людину.

Відбувають ся у тій школі і відчити із сільської господарки, але — російською мовою. Та вони, як звичайно, тільки „відбувають ся“, за слухачів же вважають хлопців та дівчат, які там сходять ся на забаву. Зівсім инше діло в сусідньому, Юрківському, сільсько-господарському товаристві. Там ведуть розмову на рідній мові по сільському господарству та кооперації. Туди сходить ся велика сила народу, а повертаючись домів, ще довго гуртками розмовляють про читане та розказане. Через те і Юрківське товариство гарно розвиваєть ся.

Огляд заграничного шкільництва.

I. Шкільна система в Болгарії. Коли в р. 1878 берлинський конгрес сотворив самостійне болгарське княжество, стан просвіти у новій державі находив ся в оплаканому стані. За те недостача трівких шкільних традицій давала спромогу до сповнюваня найсмілійших реформ без всяких перешкод з боку загальних поглядів. І тому переважним наслідком швидкого уложеня суцільної шкільної системи явилась сеся обставина, що та система уложеною зістала після одного пляну і з самого початку здобула такий характер, до осягнення якого ще й до сьої пори змагає значне число передових країв Европи. Коротко кажучи, Болгарія має одностільну школу.

Початкова школа, яка являєть ся найнизшим степенем в болгарській шкільній системі, числить чотири степені (роки) науки. Коли по скінченю її ученик не думає дальше вчитись в гімназії, то він обовязаний вчащати ще у продовж двох років на науку доповняючу, яка в такому випадкови є для нього обовязковою.

Прсгімназія є тим звеном, яке лучить із собою школи початкові із середними. Її трирічний курс, без старинних мов (греки і латини), але з одною новою, підготовлює до середних шкіл, з п'ятилітнім курсом.

До середних шкіл причислюють ся: 1. гімназії (клясичні — з обома старинними мовами, півклясичні — лишень з латиною) і, найбільше розповсюднені, реальні — без старинних мов; 2. учительські семінарії; 3. духовні семінарії; 4. артистично — промислові школи і 5. реальні школи. Учительські семінарії після 1909 р. зберегли усього лишень дві висші клясі, одначе до впису тамже вимагають трьох перших кляс гімназії. Таким чином образованє учителя складаєть ся з чотирьох років початкової школи, трьох років прогімназії, трьох гімназії і двох учительської семінарії. Реформа 1909 р. мала на цілі відложити на три роки рішенє кінчачого прогімназію присвятити себе учительському званю. В нинішних часах задумують замінити семінарії в спеціально-педагогічні школи з одно- або дворічним курсом, а приймати до них лишень тих кандидатів, які покінчили повну гімназію. А поки що — вони мають цілу низку предметів, уділюваних в гімназії. Абітурієнти складають іспити з релігії, пропедевтики-фільзофії, історії, географії, природознавства, математики, педагогіки і болгарської мови. З трьох послідних предметів складаєть ся іспит так устно, як і письменно.

Всіх учительських семінарій є дотепер в Болгарії 8, з того: 5 мужеських, а 3 дівочі. В шк. році 1909/10 до мужеських вчащало 1205 кандидатів, а до дівочих 1290 кандидаток. Розклад наукового матеріалу і плян навчаня є так в одних як і других однаковий.

II. Французське шкільництво. Шкільництво у Франції розвинулось дуже високо, як мало в котрій європейській державі.

Народних шкіл є у Франції 61.000, до яких вчащає 5.140.000 дітей. В школах сих вчить 112.000 учителів. Одна школа припадає на 357 жителів (в Галичині на 550 жителів) а на одного учителя припадає 45 дітей. (В Галичині враз із дітьми з науки щоденної і доповняючої припадає на одного учителя по 100 дітей). На

шкільництво народне видає Франція 230,000.000. Семінарів учительських є 166, по половині мужеських і жіночих.

Крім шкіл народних є ще школи виділові і низші реальні, в яких, крім відомостей загальних, подаєть ся відомости практичні з рільництва, торгівлі, ручних робіт, господарства домового і економії.

До сих шкіл приготовляють ся учителі в двох семінарах висших (мужеському і жіночому). До сих семінарів приймаєть ся укінчених матуристів шкіл середних, по зложеню вступних іспитів. Матуристи семінарів учительських мають такі самі права, як абсолювенти ліцеїв і інших шкіл середних. Наука в висшому семінарі треває два роки в мужеському, а три роки в жіночому.

Шкіл середних мужеських є 239, а жіночих 158, до яких вчає 51.000 молодіжи.

На 15 французських університетах є 41.190 слухачів.

Крім шкіл державних є ще у Франції кілька тисяч шкіл приватних.

За те анальфabet у Франції — се білий крук.

Всячина.

Конфіскація за конфіскацією. Послідне (16) число „Учительського Слова“ підпало з черги аж подвійній конфіскації. За першим разом сконфіскувала його ц. к. Прокуратурія дня 14. VI. за статю „Дещо про службові відносини українського учительства“, — а коли видано новий наклад, дня 18 м. м. в друге, за новинку „Під новим президентом краєвої Ради шкільної“. В наслідок сього подбали ми про третій наклад. Не ми винні що ВП. Читачі так пізно одержали се число нашого органу; причиною сього являють ся згадані, нечаяні конфіскації. *Редакція.*

З життя вчителів. Жите народнього учительства на закордонній Україні так оплутано з усіх боків ріжними циркулярами та „правилами“, що в ньому не лишилось ніякого місця на вільну ініціативу вчителя; все за нього зроблено і буде зроблено його „опікунами“. Одначе про се забули учителі ковельського повіту, волинської губернії; вони задумали й побажали собі подбати про поліпшене свого матеріяльного становища. Вдались вони до свого найблизшого начальства з проханням дозволити їм оснувати „Кассу взаимопомощи, по Высочайше утвержденному уставу“. Інспектор і директор нічого не мали проти такої організації. Але висше начальство поглянуло на сесю справу инакше і... заложити каси взаімної помочи не дозволило.

Гарна відплата за важку працю. Вчителька богодухівського повіту (на Харківщині) — Оріхова, що прослужила 21 рік в земській школі і упродовж своєї служби таки в холодних та вогких будинках шкільних набавилась гістцю (ревматизму), просила земство о запомогу на ліки. Управа зразу було асигнувала 100 карб., — та земські збори не затвердили ської асигнати. За те звільнено вчительку від дальшого сповнюваня ньюю обовязків, та признано їй аж... 44 карб. 55 копійок пенсії річно. І бідолашній вчительці, яка віддала школі найкращих 20 років свого життя, випадає тепер „йти хоч з довгою рукою“ ..

Теж „педагог“. Як доносять українські часописи з'за кордону, то катеринославський губернатор призначив в члени шкільної ради славяносербського повіту відомого „опікуна“ домів розпусти, справника Неровню. — Гарний педагог, та ще гарнійша його власть!...

Родичі і школа. Управа міста Брукселі звернулась до всіх завідуючих початковими місцевими школами з порадою зібрати родичів своїх школярів — в якусь неділю, зівсім просто й неофіційно. На таких зібраннях треба показати родичам увесь шкільний будинок, роботи школярів, познакомити з програмою й завданнями школи й учителів; треба взагалі зацікавити родичів школярів шкільною справою, поставити семью найблизше до школи, вислухати, які можуть бути з боку батьків наріканя, давати усякі поясненя. Мійська управа бачить в таких зібраннях один з найгарнійших засобів з'єднати собі родичів до школи. Добреб було, колиб так і в нас уведено таку новину в практичну приміну.

Льогіка пан-отців законовчителів. Читаємо в „Світлі“ : Цими днями в камянецькому відділі епархіяльної шкільної ради (на Поділлі) вислухано докладу повітового доглядача Базилевича про те, що в деяких школах діти відповідають тільки по українському. Доглядач перечитав записані ним відповіді деяких школярів по закону Божому, з яких видно, що діти надзвичайно легко й гарно оповідають святе письмо по українському. Звичайно — здорова льогіка зробилаб тільки сей висновок, що дітий треба вчити по українському і всіх інших предметів, щоб і з них вони відповідали так добре, як із святого письма. Але пан-отці шкільної ради, вислухавши докладу, ухвалили просити вчителів і законовчителів (сельських священників і катихитів), щоб вони приучували дітий до... „руссаго языка“.

Безпримірне варварство. В Журавні (округ Жидачів) учителі Поляки за оборонюють руським дітям — яких в школі 60% — говорити між со-

бою по руськи. — Гірше чим під Прусакон, або Москалем; бо там польським дітям вільно говорити між собою в рідній мові. — Гарний зразок польсько-мури-ської моралі і етики. На разі реєструємо сей ганьблячий поступок польського учи-тельства, а небавом займемось ним обширнійше. —

Самогубство вчителя. В Новій греблі, лохвицького повіту (на Полтав-щині), — як доносить „Рада“ — скінчив своє молоде життя народний вчитель, Петро Сидорович Симонів, наложивши на себе руку. — Був се справжній, щирий діяч на народній ниві. Була се людина твердо переконана, що працювати треба по глухих кутках, серед темного люду, де праця непомітна, не кидаєть ся у очи, але користна і потрібна. Шість років був він вчителем у Ново-гребельській школі. В селі Голінці заснував він позичкове товариство, яке, завдяки його невтомимій праці, широко розвинуло свої операції: через два роки була заснована товариська крамниця, яка й гарно розвиваєть ся. Товариство будує цегольню, а ще будувати-ме власний дім. — Крім того покійний був членом ради сільсько-господарського товариства в Голінці і членом ради Лохвицького „товариства взаємної допомоги народніх вчителів“. Скрізь працював він щиро і невтомимо. Любував ся в рідній мові, беручи діяльну участь в аматорських виставах по селах.

Жаль серце тисне на сам спомин, що так хосенні і діяльні люди перед-часно сходять із сього світа; та ще сумнійше становить ся на душі, коли згадаєм що саме вони кінчать самогубством і то зневідомих причин.

В передсмертному завіщаню просив небіжчик поховати себе на високій горі, під кріслатим дубом і гражданським (себто цивільним) похороном, на який з'їхалось багато товаришів, сила народу з поблизьких сел і ученики Новогребель-ської школи. Вчителі склали гарний хор. Вінки були від товаришів, учеників і по-зичкового товариства. — Над свіжою могилою двох учеників виголосило вірші українською мовою; один хлопчина навіть сам склав вірші. — Товариші вважали обставити могилу покійника зелізними штахетками. — У покійного осталась сиро-тою старенька мати.

Хай твоя, товаришу, память во вік не загине, хайже твоє діло живе в буй-ному розвитку.

Сумна статистика. В одній сільській школі Тобольської губернії (в зах. Сибіру) — як доносить „Вѣстникъ Зап. Сиб.“ — переведено досліди над місцевими дітьми шкільними в справі уживаня ними горівки і куреня тютюну. Дітям зазда-легідь вияснено, що досліди ті переводять ся не в ціли караня їх за їх проступки, а в ціли чисто науковій. І діти із широкого серця виявлювали свої потайні гріхи у сій області; а вислід допитів представляєть ся дуже сумно й понуро. Допитувано 70 дітей і всі вони признались, що пили горівку. До опяніня запивалось 15, у віці від 9—15 літ, що чинить $21\frac{3}{7}\%$. Остальні 55 хлопців, хоча й часто пили горівку, то ні-коли до опяніня ($78\frac{4}{7}\%$). Із 40 допитуваних дівчаток пили всі, одначе ні одна з них не запивалась до безтями. — Що торкаєть ся куреня тютюну, то зівсім не курило 12 хлопців, 28 курило раз, або два і то крадькома, потайки від родичів, заховав-шись в пригоні, або парні (лазні). Деякі з них, в недостатчі тютюну, курили мох. Із загалу дівчат курило лишеня дві. 30 хлопців курить явно, про що знають їх родичі. Незвичайно цікаво ябляєть ся та обставина, що більшість запиваючих ся се — уче-ники з низших степенів науки; з висших відділів пе менша скількість. У сьому не можна недобачувати і впливу школи. Більшість дітей була силувана своїми роди-чами до питва в часі гулянок і весіль. Часто-густо родичі посилають дітей за го-рівкою до шинку, а опісля „за труд“ гостюють їх чаркою. Деякі хлопці пють по-тайки, викрадаючи своїм родичам горівку, яку вони завсігди держать у себе „про запас“ в скрині. А є й такі, які крадуть яйця на купно горівки і тютюну.

Діточий клуб. Курганське товариство позашкільного вихованя задумало оснувати дітечий клуб, щоб тим чином дати дітям спромогу свобідно побавитись серед товаришів. В діточому клубі — все для дітей: приміщенє, книжки, забави; вони мають знати, що все їх власне, не чуже. Тим чином вироблюєть ся в дітях почуте громадянства, солідарности; вони будуть намагатись гарно заховуватись, щоб не понизити себе в очах свого маленького товариства, власної старшини і виборного суді. — Задумують кождої неділі і свята улаждувати дневні діточі збори, оставляючи їм більше матеріялу до занять (книжки, журналли, краски, олів-ці) і свободи для розваги і розривки. Місячну членську вкладку устанавлено на од-ного карбованця, одноразовий вступ 30 копійок, при чім постійні члени мають пра-во брати книжки до дому, а принагідні можуть їх читати лишень в клубі. Вік ді-тий, членів клубу, устанавлено на 6—12.

(„Учит. Вѣстникъ“)

Шкільництво у семигородських Сасів. Семигородські Саси є найбільше просвічені з поміж всіх угорських, а й всіх австрійських народів. Розвиток їх на-родного шкільництва датуєть ся вже від кінця тринадцятого столітя, отже о цілі столітя скорше, чим в иньших європейських краях і державах. Нині мають Саси 250 шкіл народних, 10 висших шкіл народних, 5 шкіл міських, 2 рільничі, 2 торго-

вельні і багато шкіл промислових. Шкіл середних мають 11: гімназій 7, шкіл реальних 3, один учительський семінар. Викладава мова у всіх школах німецька. В школах народних працює 800 учительських сил, з того 100 має вище образование. На кожних 700 душ припадає одна школа народна, а на кожних 19.200 душ одна школа середна.

Законом приписаний вік шкільний є від 6—12 р. життя. Однак молодіж вступає до школи о много довше, позаяк приписи саської церкви означують час шкільної науки на 9 років для хлопців, а 8 для дівчат. По скінченню щоденної науки вступають ще діти на науку доповнюючу (практичні курси) хлопці до 19-го, а дівчата до 16-го року життя. Саси належать до реформованої церкви, яка ревно піклується шкільництвом і тісно вяжесть ся з ним. Саські парохі мусіли до недавна перед обняттям парохії бути якийсь час учителями, а доперва по вислуженю означеного часу в учительстві могли старатись о парохію. Навідворіть учителі по укінченню семінара, мусять через 6 місяців студіювати вищу теологію і зложити теологічний іспит. Учителі одержують не раз і кількالیтну відпустку для доповнення свого образования на чужих університетах. Ціле шкільництво удержують Саси самі. — Д.

Оповістки.

Надзвичайні загальні збори „Видавничої Спілки українського учительства в Коломиї“ відбудуть ся в неділю дня 13. липня 1913. о год. 10. рано в „Народнім Домі“.

Порядок нарад:

1. Відчитане протоколу з послідних заг. зборів.
2. Вибір Дирекції.
3. Проект зміни статута.
4. Внесеня.

Жовква. Сходини членів Відділу жовківського відбудуть ся дня 6. липня 1913. в Бесідах, в домі тов. Осипа Миколаєвича, точно о 4. год. пополудни. На дневнім порядку, між звичайними точками, відчит тов. О. Левицької на тему: „Доля і роля жінки в нинішних часах“.

Просить ся о численну участь. Неприсутність належить оправдати.

П. Ольшанська
голова.

Т. Садовська
секретарка.

Конкурс. В школі ім. Бор. Грінченка у Львові, (при ул. Дунін-Борковских ч. 30). є до обсадження одна учительська посада. Може дістати її учитель з повною кваліфікацією. Платня після умови. Поданя з відповідними документами належить надсилати до 5. с. м. виключно до проф. Василя Білецького у Львові, при ул. Шимоновичів ч. 5., а після 5 с. м. до Хв. Дирекції кредитового товариства „Народний Дім“ при ул. Городецькій ч. 93. I. пов.

Зазив.

Взиваєть ся усіх Товаришів бувших львівських семінаристів, котрі за директури неб. кс. В. Волча і професорів: Заремби, Павловського і Щуркевича (а може і других їм подібних) мали „щастє“ бути учениками тогож закладу, — щоб подати ріжні факти на висвітлене аномальних відносин у тім закладі. — Між иньшими потреба і таких даних: 1) Кілько Русинів, Поляків і Жидів зголосилось до вступних іспитів? 2) У яким процентівім відношеню їх прийнято? 3) Кілько з них дійшло до матури? 4) Який процент прийнятих учеників був з провінції (з узглядненем народности), а який з міста Львова? — Все, що прилине вам до памяти, що лишень пригадаєте собі, — усе те прошу списати і прислати до редакції „Учит. Слова“, яка усе те збере і усортує для оброблення переважного реферату. — Х.

Жертви на „Учительський Дім“. На сходинах львівського Відділу окружного в маю прийнято внесене на жертви на сю ціль системою викликування: 1) Сениця Мих. 1 К і кличе: Іванну Мурську і Дмитра Вусовича. 2) Іванна Мурська 1 К: Марійку Прокопович і Теодора Гелемея. 3) Дмитро Вусович 1 К: Василя Романишина і Марію Панейківну. 4) Гайдукевич Олекса 1 К: Івана Стронського і Йосифа Голду. 4) Іван Стронський 1 К: Маріяна Якимовського і Петра Будзінського. 6) Йосиф Голда 1 К: Стефанію Лисенецьку і Анизию Стронську. 7) Анизия Стронська 1 К: Михайла Вислобоцького, Нусю Лонцьку (Нове Село) і Павліну Ольшанську. 8) Михайло Вислобоцький 1 К: Олю Яворську, Зофію Гамерську і Михайла Зубрея.

Відвічальний редактор: Нестор Пшепюрський,

З друкарні „Діла“ Львів.

КП 32573

22/7 жс"